

U Č E N Ě H Á D Á N Í

25. 6. 2003

MALÝ SÁL MĚSTSKÉ KNIHOVNY PRAHA

V úvodu přivítal Ing. Martin Svoboda účastníky diskuse, a to jak mluvčí (prof. Andrewa Lasse, PhDr. Jiřího Cejпка, CSc., PhDr. Richarda Papíka, Ph.D., PhDr. Pavlu Kánskou, Mgr. Jaroslavu Štěrbovou a Mgr. Zlatu Houškovou), tak publikum. Poděkoval Městské knihovně Praha za pomoc při organizaci setkání a za zapůjčení Malého sálu MKP.

Poté naznačil, jak bude debata vypadat – byl zvolen mechanismus řízené panelové diskuse podobné »akváriu« z CASLINu; každý z panelistů má na téma omezený čas, což vyžaduje koncizní a sevřené vyjadřování. Panelisté se budou vyjadřovat k jednotlivým bodům, následovat bude reflexe k panelu. Rovněž objasnil, proč nazval debatu »učeným hádáním« – za Husa se tak totiž říkávalo univerzitě.

Tématem panelu byla knihovnická profese, kvality, které by měl mít knihovník, jak by měly budoucí knihovníky vzdělávat knihovnické vzdělávací instituce, jak by měly anticipovat obor a jeho vývoj, co má knihovnictví dělat pro svůj rozvoj jako vědy.

TÉMA PRVNÍ:

PROFESIONALITA. JAKÉ OBECNÉ KVALITY BY MĚL MÍT KNIHOVNÍK PO MAGISTERSKÉM STUDIU?

PAVLA KÁNSKÁ, FF MU BRNO

Profese knihovníka nás nutí, aby se úzká specializace široce otevřela, nejenom informačním technologiím, ale i humanitním vědám. Vysokoškolsky vzdělaný knihovník by měl být schopen se rychle orientovat v nových podmínkách.

ANDREW LASS, MOUNT HOLYOKE COLLEGE

V jakémkoli oboru včetně knihovnictví jsou studenti vyškoleni v tom, aby byli schopni se chovat profesionálně – tj. aby uměli nejen číst, ale hlavně psát, a to i odborné články, aby četli odborné články, jezdili na konference, četli odborný časopis, který dostávají jako členové své asociace, aby uměli přednést desetiminutovou či hodinovou přednášku, aniž začínají rokem 1621. To je ten společný jmenovatel studentů MU Brno a profesních knihovníků, kteří přednášeli minulý týden na CASLINu.

RICHARD PAPÍK, ÚISK

Osobnost informačního profesionála by měla být flexibilní, schopna se učit, vyvíjet se, měla by mít základní znalost oboru, klást důraz na užitečnost profese a dodržovat základní etické principy profese.

ZLATA HOUŠKOVÁ, NK ČR

Odkazuji na eurosměrnici »Průvodce znalostmi a dovednostmi evropských odborných pracovníků v oboru knihovnických a informačních služeb« (viz http://www.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/skip/smernice.pdf), která se nyní začíná reformovat. K tomu bych přidala tušení širších souvislostí (jeden z hlavních problémů profese) a apelovala bych na kompetence sociální, zvláště v ČR, neboť zde jsou velmi silně potlačeny, zejména ve vztahu k lidem se specifickými potřebami (lidé se zdravotním či sociálním postižením).

JAROSLAVA ŠTĚRBOVÁ, MK PRAHA

Knihovnický profesionál i informační specialista profesionál by měl mít rád lidi, a to dokonce ještě více než informační zdroje. Magistr knihovnické profese by měl být informovaný, vzdělaný, s rozhledem a schopný měnit úhel pohledu podle toho, jak to společnost vyžaduje a jak to případně potřebuje. Měl by být v jistém smyslu nadčlověk.

JIŘÍ CEJPEK, ÚISK, MU BRNO

Povolání knihovníka by mělo být i u nás registrované; pokud jde o vlastnosti, schopnosti a znalosti, měl by znát řemeslo, mít vysokou jazykovou kulturu, všeobecný přehled počínaje schopností filozoficky myslet a ovládat základy společenských věd, měl by být komunikativní – schopný konzultovat, schopný pedagogické činnosti. Vztah k lidem je základní.

MARTIN SVOBODA, STK

Nezazněla teze, kterou rád slyším, a sice že knihovnictví je hlavně služba, tj. otevřenost, flexibilita a přístup k lidem, neustálé vzdělávání. Nyní však dejme prostor další diskusi.

ZLATA HOUŠKOVÁ

Já bych byla opatrná s nadčlověkem, myslím, že takových 40% knihovníků si myslí, že jsou nadlidi...

JAROSLAVA ŠTĚRBOVÁ

...souhlasím – myslí, ale nejsou, tedy měli by usilovat o to se jím v tom nejlepším slova smyslu stát...

ANDREW LASS

Měl bych trochu ilustrovat, co jsem myslel tím svým postojem. Možná je to tím, že se v knihovnictví pohybuji pouze jako uživatel a knihovnictví znám spíše české a slovenské. Během těch let jsem si uvědomil kontrast mezi prací knihovníka u nás, jak ji znám jako uživatel, a mezi prací knihovníka u vás. Ten rozdíl pro mě ilustrovala sobotní návštěva lékaře. Hned po vstupu na kliniku pro bohaté a cizince mi nabídli kávu nebo čaj, za pět minut jsem mluvil s lékařem, lékař mluvil k věci, zjevně ovládal medicínu, dal mi ta správná antibiotika apod. – ale v čem byl rozdíl: bylo to sice pohodlné, ale nikde sestřička; byla tam recepční, lékař, ale nikde žádná sestřička, to je něco neprofesního; když má lékař kliniku, musí tam být sestřička. Za druhé – lékař mi nebyl schopen vysvětlit, co mi je. Lékař má být nejenom odborník ve svém oboru, ale má být schopen i komunikovat s pacientem. Pro mě ta profesnost není v tom, jestli ovládá medicínu, to bych předpokládal, ale jestli je tam kolem toho to balení, jestli se tento člověk chová profesně. Totéž mi chybí velmi často i u knihovníků, u kterých předpokládám, že znají svůj obor. Ale když jsou na konferenci a mají deset minut na to, aby vysvětlili přesný problém, kterému je konference věnována, tak s tím mají problém.

PAVLA KÁNSKÁ

V té souvislosti mě napadlo, že když jsme poprvé mohli vyjet do zahraničí, tak jsme naprosto nebyli schopni vystoupit před více než pěti lidmi, bez papíru, v cizím jazyce a myslím si, že se toto musíme naučit – musíme se naučit vystupovat, být profesionály i na této úrovni.

ANDREW LASS

Jakkoli tady je ta tréma a vím od knihovníků u nás, že ne všichni jsou stavěni na to, aby se cítili pohodlně na veřejnosti, přesto musí být součástí jejich středoškolské a vysokoškolské výuky, že umí psát odborné články, že je jejich návykem číst odborné časopisy a že umí odborně hovořit k věci bez papíru – to je součást jakékoli profese.

JIŘÍ CEJPEK

Já bych se snažil to trochu zevšeobecnit – ve všech předmětech, kde je to možné, by mělo být zavedeno diskusní vyučování; i přednášky by měly být doplněny diskusemi, hlavně semináře, kde se vede dialog mezi studenty a učiteli.

MARTIN SVOBODA

Tedy návrat učeného hádání...

JAROSLAVA ŠTĚRBOVÁ

Chtěla bych vám ukázat, byť na malém papíře (*ukazuje*), jednu věc, která mě poslední dobou zaujímá: Toto je znázornění lidstva. Toto je znázornění lidstva a čtenářů – čtenáři, to je ten menší výsek. Tady je výsledek, jak ho všichni známe a pozorujeme – toto je lidstvo, toto jsou čtenáři, tento puntík jsou knihovníci. Někdy jsou lidmi, někdy jsou čtenáři, někdy jsou nějakými záhadnými bytostmi. Profese a profesnost knihovníka jakékoli informační instituce je nejen v tom, že kvalitně obslouží ty, se kterými už došel do nějakého styku, ale dokáže oslovit nebo přinejmenším udržet povědomí o tom, že tu je nějaká nabídka – a v tom máme co dohánět, neboť si většinou vystačíme s tím, co už nám spadlo do tenat. Nemyslím, že se máme snažit přesvědčit 90% veřejnosti, ať začne používat knihovny, ale myslím si, že je přinejmenším naše povinnost informovat o tom, co se změnilo, co nabízíme.

MARTIN SVOBODA

Vybízí ke komentářům publikum v sále, odezva žádná.

ANDREW LASS

Zamyslete se nad tím, jestli vaše neochota na něco se zeptat souvisí s vaší profesionalitou...

ZLATA HOUŠKOVÁ

Než se někdo odváží se zeptat – nekomentovala jsem nic z toho, co zde bylo řečeno, neboť všechno nám eurosměrnice říká, ale zastavila bych se u toho, co říkal pan prof. Cejpek, že by naše povolání mělo být registrováno – ten názor je správný, děkuji, že jste ho vyslovil, a obávám se, že to, že nejsme registrováni, je pouze naší záležitostí, a nemyslím, že je v našem oboru nějaká vůle to změnit, protože by to znamenalo dělat atestace, stále znovu potvrzovat, že jsme na úrovni doby atd. a tyto důvody vedou k tomu, že debata vede do ztracena... Je otázka, jak sami vnímáme vlastní profesi.

JIŘÍ CEJPEK

Skutečně si nedovedu představit vysokoškolsky vzdělaného knihovníka, který by se celoživotně nevzdělával – myslím, že je to naprosto normální; jestli to bude mít formu atestací, to je spíš otázka formy, ale knihovník musí mít povědomí o skladbě literatury, jaké nové databáze se objevují – to znamená neustále nabírat nové vědomosti. Jinak souhlasím s kolegyní, že je mnoho faktorů, které tento vývoj k registrovanému povolání brzdí.

ANDREW LASS

K otázce, jestli tahle profese má být registrovaná, se opravdu nemůžu vyjádřit, protože my nemáme ekvivalent. Co bych řekl pro ilustraci z našeho hlediska: od knihovníků, kteří mají vysokoškolské vzdělání nad určitou úroveň, se očekává, že chodí každý rok na American Library Association Meetings, že každých pár let tam jedou s tím, že přispívají nějakou vědeckou prací, tzn. že mají publikace. A to je podle mě to, co nějak udržuje to vzdělávání a taky přináší prestiž oboru a identitu osobě, která se v tomto oboru pohybuje, že ona/on ví, že je součástí asociace, že jezdí i na mezinárodní konference, platí členství, dostává odborný časopis, zabývá se svou specializací a neustále roste. Instituce, ve které je zaměstnán/a, má možnost posuzovat, jak dotyčná/ý se udržují, protože každý rok musíme předat jako profesori na děkanát nějaké CV, kde se ukáže, jestli jsem publikoval nějaké články. Ne od každého se očekává, že bude Einstein oboru, ale asi tak bychom to dělali my.

HANA LANDOVÁ, STUDENTKA ÚISK

Mám dotaz na profesora Lasse a pana doktora Papíka – když se v Čechách někdo zeptá, co studuji, a řeknu knihovnictví, tak se diví, že se něco takového studuje na vysoké škole, když stačí dát razítko do průkazky. Ve Spojených státech je knihovník opravdu pojem a systém knihovnického vzdělávání přidává prestiž profesi. Proč má v Americe knihovnická profese mnohem větší zvuk než tady?

RICHARD PAPÍK

Myslím si, že to je právě kardinální problém – profese je u nás podceněná, ale nevidím jinou cestu než jít přes užitečnost profese, vyšší profesionalitu, dodržování určitých principů, protože autoritu informační pracovník a knihovník buď má, nebo nemá, to se nedá zakotvit v žádném zákoně. Teď vycházím z věřejší přednášky pan doktora Borovanského: když se hodnotí obor, když se hodnotí univerzita; tak pokud se hodnotí knihovna špatně, hodnotí se špatně celý obor. A v tom je rozdíl mezi Amerikou a námi: Amerika, když zakládá univerzitu, myslí na knihovnu na prvním místě a když zbudou někde peníze, dávají se především do informačního a knihovnického zázemí. Američtí kolegové si však stěžují na totéž jako my, že jsou nedocenění, nezaplacení apod. U nás však není silná profesní organizace, která by bojovala za ten obor, a pak se stane, že třeba ředitel divadla se stane ředitelem knihovny, což se v Americe stát nemůže. Tam tyhle věci procházejí třeba přes filtr Americké knihovnické asociace, přes profesní organizace – u nás knihovníkem a šéfem knihovny může být kdokoli a pokud je to člověk, který to vede dobře, tak proč ne, ale známe hodně případů, že o knihovnictví rozhoduje i někdo z jiného oboru. Chybí tu silná profesní organizace, která by tyhle věci pomáhala ukotvovat třeba i legislativně a byla by partnerem – nemyslím odbory, jako tomu je v Americe, kde si nikdo nedovolí udělat rozhodnutí bez jejich vyjádření.

PAVLA KÁNSKÁ

V USA není středoškolsky vzdělaný knihovník označován jako knihovník; pouze vysokoškolsky vzdělaný knihovník. To může být také jeden z důvodů rozdílné prestiže.

ANDREW LASS

Myslím, že to je příklad takového problému, který je typický pro celou řadu fenoménů a který se zdánlivě jeví jako jednoduše kauzální. Tohle není kauzální vztah, tohle je začarovaný kruh, systémová záležitost a problém té systémové záležitosti u vás je, že se dá ukazovat prstem někam jinam, kde je ten problém. A on samozřejmě je – ale v dnešní době je status knihovny jiný než v angloamerickém světě, dějiny knihovnictví jsou odjinud, je tu jiná kultura knihovnictví a je to jinak vnímané a výsledek je také ten, že knihovny na univerzitách u nás mají velmi vysoký ústřední status, dokonce i architektonicky mnohdy mají podobu chrámu, nebo jsou uprostřed, ředitel knihovny je součástí univerzitní vědecké rady. Vy byste měli nejen ukazovat prstem na ministerstvo, ale i přemýšlet, jakou roli hrajete vy jako součást toho systému, jak by bylo možné jej změnit. A tam si myslím není zábrany k tomu, aby se obor profesionalizoval, aby ti z vás, kteří šli na vysokou školu a jste z té nové generace,

věděli od profesorů, že to je to pravé ořechové, co studujete. Abyste jezdili na konference a znali jazyk a znali se navzájem a postupně pomalu měnili ne-li vnější pohled na knihovnictví, tak alespoň váš pohled na to, co děláte, včetně vašich mezinárodních kontaktů. Tak by se ten systém postupně narušil. Ukazovat prstem na to, že ten systém je jiný, že od ministerstva to lidé tak nevnímají nebo že tržní mechanismy vás klátí, nikam nepovede, jen si potvrdíte vlastní mindrák.

FRANTIŠKA VRBENSKÁ, NK ČR

Naše instituce šetří na knihovnické oblasti, tudíž se už roky redukuje počet pracovníků v oblasti knihoven, drtivá většina vysokoškolských knihovníků především žije svou osmihodinovou pracovní dobou, v níž má přesně stanoveny povinnosti, kterým musí dostát. Tyto povinnosti vyplývají z jeho profese a není v nich dostatek prostoru na to, aby mohl přednášet, jezdit po seminářích, na což ostatně nebývají ani peníze, a pokud chce psát, nosí si to domů, pokud chce číst, musí si najít prostor na to, aby si ty články přečetl, protože důležitější je, aby bylo zkatologizováno, aby byli obslouženi čtenáři, aby bylo vyřízeno to, co má ve své pracovní náplni. Mimoto jsou pracovníci, kteří nejsou vysokoškoláci, ale těmto požadavkům plně dostávají. Myslím si, že to není jenom věc diplomu.

ANDREW LASS

K tomu jenom jednu věc: absolutně totéž je ve Spojených státech. Není možné, aby knihovník psal svou odbornou práci při práci. To se prostě netoleruje. Já jsem profesor na takové té senior pozici a poslední dva roky jsem si říkal, že takhle unavený, to už není možné, tak jsem si začal psát, kolik hodin týdně pracuji. Spočítal jsem si 60 hodin týdně, to znamená 10 hodin 6 dní v týdnu od druhé poloviny září do první poloviny května. Já to na sobě neobdivuji, myslím, že to není v pořádku, jenom nemějte iluzi o tom, že je to jinde jinak. Průměrná pracovní doba profesí, jako je profesorství nebo lékaři nebo právníci, je 50 – 60 hodin týdně. Buď máte k svému oboru respekt a pak vás baví, že doma dál pracujete, nebo vaše instituce ví, že na něčem pracujete a pak vám vyhoví, protože se to instituci vyplatí, ví, že má ve vás odborníka, který neustále roste. Vymlouvání se, že nejsem dost placen, moc hodin, mám děti atd., ano, ale to je všude.

BARBORA RAMAJZLOVÁ, KNIHOVNY ČVUT

Já jsem si sice uložila bobříka mlčení, ale nedá mi to. Vráťím se k tomu, co zaznělo už na začátku – že je třeba vidět vše v souvislostech. Myslím, že je to třeba, protože jinak si tady budeme poplakávat, jak jsme na tom špatně, ale myslím, že celá debata, která se vede o naší profesi, musí být zasazena i do toho kontextu, ve kterém žijeme, v jaké společnosti, tj. že vysoká škola, která sama bojuje o peníze, na ten dotaz, kam dává peníze, když jí zbudou – nevím o vysoké škole, které by nyní něco zbývalo, takže se všechno špatně prosazuje. Pro ilustraci: na ČVUT je 21000 studentů, 3000 zaměstnanců a dneska už 37 knihovníků. I tyto počty dokladují, jak nízkou prestiž tyto knihovny mají – a přitom si to podle výsledků, které produkujeme, nemyslím. Je otázka, jestli profesionalita, ke které jsou vzdělávání naši mladší kolegové, je nastavena tak, aby je vedla k získání určitého nadhledu a myšlení v souvislostech – to mi začíná připadat důležitější než to, jakým způsobem znám skladbu svého fondu nebo umím pracovat s informačními zdroji.

ZLATA HOUŠKOVÁ

Mluvili jsme tu s doktorem Cejpkem o registraci tohoto povolání u vědomí, že střední Evropa je něco jiného než Amerika. Středoevropani si velmi potrpí na papíry, na certifikáty, aby vše bylo dobře zapsáno. Projevuje se to čím dál tím víc a zdá se, že to je evropský trend, přestože jsme doufali, že se posuneme spíše k tomu modelu americkému. Richard si stěžoval na to, že je slabá profesní organizace, která by prosazovala prestiž profese – žádná organizace neprosadí prestiž, když ji příslušníci té profese nebudou prosazovat sami. A prosazovat ji mohou tím, že si každý uvědomí, že knihovnictví nemohou dělat všichni. Dovolte malou odbočku: přednášela jsem na Slovensku na semináři a tam jsem říkala, že problém prestiže knihovnické profese je v tom, že tam může přijít

každý a pracovat v něm. Nemusí si někdy udělat skoro nic, skoro žádný kurz, všechno polapá z praxe a klidně je knihovníkem zařazeným do stejné třídy jako ten, kdo má stejné vzdělání knihovnické. To by si zdravotníci nikdy nedovolili! Skončil ten seminář a jedna kolegyně mě doprovázela na autobus a říkala, víte, to jste trochu přehnala – protože zdravotnické povolání, to je něco jiného než knihovnictví, já jsem totiž bývalá zdravotní sestra a to knihovnictví jsem zvládla snadno. Ale zdravotní sestru žádný knihovník dělat nemůže... A o tom se bavíme, ale to nezvládne žádná asociace, pokud nebude mít podporu profese.

MARTIN SVOBODA

Dovolím si to shrnout: Dohodli jsme se na tom, že knihovník by měl být vzdělán především k tomu, aby byl schopen se sám vzdělávat, což je základní atribut absolventa kterékoli vysoké školy. Knihovník si musí být vědom toho, že musí být užitečný. A od toho se to odvíjí. Pravda, vysokoškolský zákon praví, že akreditovaný studijní obor musí mít informační zabezpečení, to je vše, co se tam říká o knihovnách, ale časem se to snad spraví. Jestliže jsme schopni to nabízet dostatečně kvalitně, musíme být vidět. Měli bychom vědět, k čemu směřujeme.

TÉMA DRUHÉ:

JAK BY PROFESE MĚLA ANTICIPOVAT VÝVOJ OBORU?

***CO JE TŘEBA PROMÍTNOUT DO VÝUKY, DO VŠECH SPECIALIZACÍ,
JAK REAGOVAT NA TO, CO SE DĚJE KOLEM?***

JIŘÍ CEJPEK

Myslím si, že největší změnou v posledních letech je vpád informačních technologií, automatizace do knihoven. Domnívám se, že bychom ho měli chápat tak, že nám informační technologie uvolňuje ruce k vlastnímu poslání knihovnické a informační profese, ke konzultantství, poradenství, k vlastní komunikaci se čtenářem a uživatelem. U nás je třeba překonat špatnou tradici, která spočívá v tom, že čím dále od čtenáře, tím lépe placené místo, tím pohodlnější, tím prestižnější. Druhá věc – pokud jde o specializaci – já jsem už koncem 80. let začal prosazovat dvoustupňové vzdělání a i dnes si myslím, že perspektivnější je navazující magisterské vzdělání, přitom se nedomnívám, že by jednooborové studium muselo zcela vymizet, ale perspektivnější je to magisterské po bakalářském studiu, po specializaci, po nějakém jiném oboru. To je cesta k informačním specialistům.

JAROSLAVA ŠTĚRBOVÁ

Po zkušenostech z vývoje posledních let a po několikaleté hrůze, kdy nás absolventi našich knihovnických učilišť přijdou smést z těch židlí, které neoprávněně už léta obsazujeme, bych se skutečně přimlouvala za schopnost absolventů těchto škol unést práci v tomto oboru, myslím, že je to o volbě údělu. Zvládnutí řemesla, zvládnutí technologií na současném vývojovém stupni je základ. Jsou to rozvázané ruce, jak řekl pan profesor, a všechno ostatní se odvíjí od společenské objednávky, od schopnosti společenského mírného nadhledu a schopnosti spolupráce s těmi, kterým jsou naše služby určeny. Velký důraz bych kladla na rozvoj sociálních a dokonce až psychologických dovedností. Myslím si, že ke studiu knihovnictví ta oblast hromadná, sociologická a psychologická patří.

ZLATA HOUŠKOVÁ

Před veřejnými knihovnami jsou čtyři důležité funkce, těm by mělo odpovídat vzdělání ve specializaci knihovník. Bude zůstat funkce čtení, rekreace, odpočinek; to, co veřejné knihovny celkem uchopují, ale domnívám se, že tam chybí, ubývá literatura. Oblast znalosti literatury – jak krásné, tak populárně naučné – ze škol mizí. Druhá funkce – informační, souvisí s technologiemi, vzdělávací – souvisí s tím, jak budou knihovny schopné zapojit se do vzdělávacího procesu a co o tom knihovníci vědí, a podstatná funkce pro veřejné knihovny – funkce knihovny jako komunitního centra, tam máme největší deficit.

RICHARD PAPÍK

Já si trošičku zaprovokuji: Myslím si, že vůbec nebude vadit, když nám obor v praxi nebude rozumět. Myslím si, že ústav nebo i jiná pracoviště by měla svým způsobem znepokojovat. Znepokojovat, zamýšlet se nad vývojem ve světě, ale ten není jednoznačný, je trochu fuzzy. Vidím tři pilíře: bakaláři coby praxe a příprava pro praxi, magisterské studium jako příprava pro praxi a pro intelektuální rozvoj oboru a pečlivý výběr doktorandů – to by byla intelektuální studnice oboru. Mým přáním bylo, aby během pěti, šesti let, byl obor uznáván jako exaktní obor.

ANDREW LASS

Já jenom musím říct, že souhlasím doslova s posledním komentářem – jenom bych k němu dodal, že z toho mého pohledu schopnost profesnosti, o níž jsme mluvili v první části, je součástí všeobecného vysokoškolského vzdělání a ne naplní nějakého konkrétního cyklu přednášek. Praxe pak vychovává knihovníky k tomu, aby se uměli chovat v konkrétním knihovnickém prostředí. Jinak se tento obor rapidně vyvíjí a specializuje a stává se z něho velice vědecký, specializovaný obor, předpokládá se, že jedinci se budou specializovat, ať už tu specializaci potom budou aplikovat, nebo ne.

PAVLA KÁNSKÁ

Současný trend dvoustupňového vysokoškolského vzdělání, bakalářské a magisterské, si myslím, že je jediné, co má budoucnost – brát bakaláře z různých oborů, kteří se pak budou ve dvou letech navazujícího magisterského studia individuálně specializovat, ne jak jsou někdy specializace dělány: vědecké knihovny, lidové knihovny. Podporovala bych spíše široce humanitně rozkročené zaměření.

MARTIN SVOBODA

Jako inženýr si dovoluji trošku dloubnout – není náhodou tou přípravou na budoucnost jenom to humanitně rozkročené vzdělání, ale neschází tam trochu toho inženýrského drilu ve smyslu dokázat se postavit čelem k problémům, dekomponovat je na nějaké prvčinitele, ty kousek po kousku vyřešit a některé třeba nechat nevyřešené, protože to v tomto okamžiku není absolutně nutné, a pak to zase složit zpátky. Mám pocit, že tohle není součástí dovedností knihovníků a jenom občas se najde někdo, kdo se dovede k problémům takto stavět – jsou to spíše výjimky, než že by to získali ve škole.

PAVLA KÁNSKÁ

Humanitně rozkročené by bylo navazující magisterské studium, máme teď bakaláře, kteří absolvovali informatiku, ale musí tam být samozřejmě všechny obory.

ANDREW LASS

Já bych k tomu jen dodal, že schopnost analytického myšlení patří pro mě k té první otázce: podmínkou vysokoškolského vzdělání počínaje bakalářským studiem a rozhodně pokračuje dál magisterským a pak i Ph.D. je schopnost kritického myšlení – umím jazyky, umím číst, umím číst kriticky, umím psát, umím psát k věci. Jiná věc je, jak se knihovnictví jako obor vyvíjí a do jaké míry

má být IT a knihovnictví rozlišováno v rámci oboru – a domnívám se, že by to mělo být méně rozlišeno. IT je všude, je to centrální obor současné civilizace, informace je všude a od knihovníků se musí očekávat, že jsou vůdci, brilantní lidi, kteří jsou schopni tohle táhnout – to padne na bedra další generace. A to znamená mít široký humanitní základ a zároveň schopnost orientovat se v nějakém velmi speciálním oboru, se kterým jezdím na konference.

RICHARD PAPÍK

Já bych jen dodal – není cílem dělat z informační vědy a z tohoto studia přírodovědnou disciplínu, může to být společenskovední disciplína, ale třeba ve Francii je psychologie také brána jako přírodní věda a já myslím tu exaktnost tak, že mám-li teorii informace, informace je měřitelná. Chybí tu oponování komunikace, vytváření mostů mezi exaktními inženýrskými disciplínami a naším oborem a než bych říkal, co by mělo být obsahem, tak si dovolím představit několik studentů a řeknu jejich profesi: doktor Jiří Kaplický, studuje u nás bakalářské studium, magisterské studium a představuji si, že by u nás učil značkovací jazyky. Dále Mgr. Hana Landová – jejím zájmem je informační výchova, informační příprava, kromě toho by se mohla zabývat výzkumem čtenářství, zkoumáním sekundárního analfabetismu apod., dále Ing. Miroslav Bureš, absolvent FEL, chceme pěstovat směr HCI, Human computer interaction, uživatelská rozhraní apod., a ještě Klára Havlíčková, reprezentantka kombinovaného studia, která se zabývá selekčními jazyky – viděl bych tu směr vytváření rozhraní mezi lingvisty, počítačnou lingvistikou a naším oborem. To jen abyste viděli, kdo tady reprezentuje naši profesi, že to není profese čistokrevná – a zaplaťpánbůh za to.

ANDREW LASS

Jenom k tomu slovu exaktní – aniž bych hovořil o historii termínu exaktní; když se zeptáte jednotlivých antropologů, jestli se definují jako přírodní věda nebo sociální věda, tak odpovědi různě, záleží na tom, s jakým modulem teorií, postojem, tradicí k tomu přistupují. Všichni se však shodneme, že je to disciplína exaktní. Exaktnost je v schopnosti kriticky myslet uvnitř oboru – a ne jestli to je o matematice vs. o poezii.

MARTIN SVOBODA

A nepatří knihovnictví jako obor spíše do komunikace? Ona je to taková komunikace se zpožděním, knihovna je takový zpoždovací článek na lince, která vede od autora ke spotřebiteli, je to zpoždovací článek s neurčitým zpožděním a s vybavovací dobou pokud možno krátkou, je to asociativní paměť, vyhledává se na základě multikriteriálního výběru, takže ze systémového hlediska je to dobře popsatelné jako inženýrská záležitost.

ANDREW LASS

Martin se snaží naznačit, že by se to mělo zrušit.

MARTIN SVOBODA

Připouštím, že tam je pár věcí, které ti inženýři nedělají.

DANA LOŠŤÁKOVÁ, KNIHOVNA UNIVERZITY PALACKÉHO OLOMOUČ

K tomu dalšímu vzdělávání – naše knihovna má určitý počet zaměstnanců, můžeme občas vzít někoho nového, ale je dobré, když se lidé dále vzdělávají. Podle mě je důležitá k vzdělávání také atmosféra v knihovně, stačí jeden dva obrovští tahouni, kteří se do něčeho pustí a chtějí studovat, a najednou ti druzí také chtějí toho dosáhnout, a mám pocit, že naše knihovna roste tak, že se snaží všichni dosáhnout vyššího vzdělání, a potom dělají i to bakalářské vzdělání a někteří magisterské, a to někteří z nich nejsou ani podporováni finančně. Myslíte si, že je správné, že za to nedostanou žádné finanční ohodnocení?

ANDREW LASS

Nemůžu za sebe k tomu říct, jestli je to správné, protože už tím, jak kladete otázku, tak je zařazena do kontextu odměny té instituce, a už je to zpátky v té vrtuli, která je mi cizí.

Zpátky k tématu profesnosti – profesionál se identifikuje s profesí, neustále roste, a kromě té práce jezdí na konference, kde se setkává s přáteli, píše, vymýšlí něco nového a neustále chodí na nové kurzy, případně učí...

RICHARD PAPÍK

Pochopil jsem to tak, že kladete důraz na sebevzdělávání? Myslím, že když někdo v knihovně zůstane z jiného oboru a je tzv. selfmademan, že se vypracuje, že se učí životem a praxí, tak to rozhodně správné je; dělá to velká část lidí v oboru a je to velké obohacení pro obor – takže si myslím, že vedle sebe budou existovat neoficiální struktury vzdělávání a potom nějaké oficializované struktury vzdělávání a důležité je, aby spolu ty struktury spolupracovaly, aby vytvářely třeba fóra, aby si vyměňovaly zkušenosti. Řeknu příklad: v Americe se knihovníci svého času izolovali a byli moc ortodoxní. A to mělo za následek, že technické profese se cítily mimo obor a vznikla asociace ASIS (dnes ASIST – American Society for Information Science and Technology), asociace informační vědy v USA a mj. je to jedna z asociací, která udává intelektuální tón rozvoje oboru. Asi nejvíce by o tom mohl říci pan doktor Borovanský. Jak jsem vyrozuměl z rozhovorů, v USA vznikají asociace, které absorbují různé profese a kde se projevují různé vlivy vzdělání – a to je myslím pro ten obor nejlepší – aby nezůstal ortodoxní a nestal se jen ortodoxně knihovnický nebo informační, ale aby absorboval spoustu jiných profesí.

VLADIMÍR BOROVANSKÝ

ASIS (ASIST) skutečně vznikla tak, jak bylo řečeno, ALA (American Library Association), ta je největší, existuje už dávno, pak ještě SLA (Special Libraries Association), to jsou lidé, kteří pracují převážně v technických oborech, pak jsou ještě menší organizace a velmi často jsou různí lidé členy více organizací.

ANDREW LASS

Jestli k tomu můžu taky něco dodat – je klasické, ve všech oborech, že existují další organizace, z nichž některé třeba vycházejí kupř. z CLIR (Council on Library and Information Resources), které mají další programy na vzdělávání nebo poskytují granty, je to komplex způsobů, jak se může daný knihovník dále vzdělávat, jezdit na konference, chovat se profesně ve svém oboru. A ta instituce, ve které pracuje, ho samozřejmě podporuje, neboť z toho má záruku kvality a prestiž – a to je v knihovnictví, v lékařství... ve všem.

MILAN ŠPÁLA, I. LÉKAŘSKÁ FAKULTA UK

Já jsem nesmírně rád, že tady padla ta zmínka o ASIST, protože před dvěma lety byl prezidentem této společnosti Jim Garfield a Garfieldova brázda, kterou zde vyoral, je zásadní, protože vnesl do knihovnictví, jsa sám farmaceut a numerický lingvista, kvantifikační fenomény – to je ta exaktnost. Vzhledem k tomu, že pojem bibliometrie není nic zvláštního a je tam ten kořen »biblos«, tak se zdá, že knihovnické vědy samy ve své podstatě mají už tu kvantifikaci a exaktnost dány. Nesmírně jsem ocenil Zlatu Houškovou – zmínku, že těch 40% knihovníků si ani nepřeje, aby byly nějaké atestace, chtěl bych podotknout, že to byla ona s Vítem Richterem, kdo asi před třemi lety jako jedna z prvních do sborníku ze Seče přinesla kvantifikovanou studii o složení knihoven a knihovníků – nevím, jestli v tom někdo pokračuje, ale chceme-li hovořit fakticky, ne dojmologicky, tak to je jeden ze směrů, kam je třeba se ubírat – to je ta kvantifikace. Když jsem se připravoval na toto setkání, tak jsem se podíval do jednoho velmi pohotového časopisu, kde jsem předtím četl řadu referátů o jedné konferenci, která nedávno proběhla, a byl jsem překvapen, že v sekci, jíž jsem se zúčastnil, jsem viděl, že v knihovnickém vypracovaném referátu není nikde zmínka o autorech referátů. Prošel jsem

jedenáct referátů a zjistil jsem, že pět bylo těch, které uvádějí autory. Co když někdo bude hledat ten referát podle autora? Ale není to jen otázka knihovnická, je to otázka kardinální: není dýmu bez ohýnku a není knihy bez autora. Autoři jsou ti, kteří vytvářejí knihy a obtěžují knihovníky, že je musejí dělat, ale není-li knihovník, těžko se bude autor hledat, protože knihovník je ten, kdo zprostředkovává sdílení informací. Kvantifikace ano, je to zcela přirozené.

Panu profesorovi Cejpkovi – ten dlouhý stůl ve mně vzbuzuje informační dálnici, to jsou ty informační toky – před třemi lety jsem se zmiňoval na Inforu o tom, že ten tok má dva břehy, na jednom jsou knihovníci a informační pracovníci a na druhém jsou uživatelé, čtenáři a hlavně autoři – a je třeba budovat a vyhledávat jim můstky. Z těch sedmi panelistů jsou vlastně všichni z břehu knihovníků, profesor Lass se tady definoval spíše jako uživatel, ten by měl být na tom druhém břehu. Mám pocit, že toto je nesmírně důležité svolání, učené hádání, a pokud bude pokračování, domnívám se, že by měla být pozvána i uživatelská část. Knihovníci mohou mít zcela oprávněné názory, ale je zapotřebí, aby tam byli i uživatelé. Jinak panu profesorovi Lassovi: moravští bratři, když přišli do Spojených států, ohradili, postavili osadu, první postavili kostel a druhou postavili školu. Možná že proto taky má Amerika takový předsun a jestli dovolíte, moravští bratři byli v podstatě slezští Němci, ale že třeba i to české království do těch Spojených států něco přineslo. Domnívám se, že každá společnost, která se chce chovat jako moravští bratři, musí nejprve myslet na to, postavit univerzitu, ale druhým krokem je hned s tím začít budovat knihovnu. Na závěr to, co jsem říkával svým doktorandům: zajímá tě obor? Běž se podívat do ústavu a pak se zeptej, kde je knihovna. Bude-li v úrovni, kde je ředitel, je to dobrý obor. Pokud tě pošlou do sklepa, najdi si jiný obor.

ANDREW LASS

Jen jednu poznámku k těm moravským bratřím v Texasu: Harvardská univerzita, jak mnozí asi víte, se měla jmenovat Komenského univerzita, první, kdo měl být prezidentem nynější Harvardské koleje, byl Komenský, ale on to odmítl, říká se, že proto, že jeho žena nesnášela plavbu po moři. Teprve druhým, komu to bylo nabídnuto, byl jakýsi John Harvard.

JIŘÍ KAPLICKÝ, STUDENT ÚISK

Zpočátku tu zazněl důraz na všeobecnou znalost budoucího knihovníka; já spíš spatřuji budoucnost v tom, že by se knihovník měl stát mostem mezi inženýrskými disciplínami, přírodními vědami a také si myslím, že jsem tu neslyšel, že by se knihovník nebo spíše informační pracovník měl orientovat na komerční sféru, protože s tím souvisí i prestiž – pokud zaměstnanci v komerční sféře pocítí, že knihovník je jim opravdu nápomocný při budování zisku, může tím stoupat jeho prestiž.

ZLATA HOUŠKOVÁ

Proč ne. Nedostala jsem prostor, protože jsem příliš řečná, ale ono by z toho vyplynulo, jaké specializace, jaké kompetence si představujeme, že by měli mít absolventi pro výkon těchto funkcí, a předeslala jsem, že jenom ve veřejných knihovnách, a v jedné z nich se skrývá i moment spolupráce s komerční sférou. Některé projekty se chystají, ale to už myslím trochu odbočujeme od této debaty.

MARTIN SVOBODA

Myslím si, že to není až tak úplně odbočení, neboť pokud je mi známo, mnoho vystudovaných knihovníků se právě v komerční sféře velmi dobře uplatňuje, jenom je škoda, že tu není žádná zpětná vazba pro rozvoj oboru, protože asi mají nějaké schopnosti, vzdělání, které komerční sféra potřebuje, protože jinak by jim asi neplatili tak zajímavé platy. Myslím si, že od těch, kdo jsou v informačních centrech bank a prověřují výhodnost investic a dělají další věci, od nich by možná bylo dobře zpětnou vazbu jako impuls pro rozvoj oboru získávat taky.

ANDREW LASS

Souhlasím, proč ne. Myslím si ale, že nemá být úkolem univerzity, aby kontrolovala, kam absolvent jde. Mělo by to být koncipováno tak, aby mohl jít tam, kam chce. Co se týče zpětné vazby – od toho jsou odchovanci v oboru, členové nějaké asociace, aby jezdili na konference, psali vědecké práce, aby měli možnost vyslyšet další a udržovat kontakty, protože zpětné vazby ve všech oborech jsou hlavně vědecké časopisy a konference.

JAROSLAVA ŠTĚRBOVÁ

Tohle bych podepsala, zejména tu část Proč ne, Ano, ale nepodvazovat, protože ta předčasná specializace vede paradoxně k snížení celkového sebevědomí člověka, jsme částečně svědky toho, jak se to pak odráží v praxi: je-li někdo předčasně specializován a není-li dostatečně motivován pro rozvoj vzdělání, třeba i ne přímo v oboru, který vystudoval, tak pak se to odráží tak, že jakoby nastoupí na jednu parketu, z níž není odchodu. To by myslím nebyla dobrá cesta. Člověk vyškolený pro komerční použití by své schopnosti mohl možná uplatnit v oboru, kam původně vůbec nemířil.

MARTIN SVOBODA

Nemyslel jsem vychovávat člověka speciálně pro banky. Myslel jsem vychovávat je tak, aby po nich banky chňaply.

PAVLA KÁNSKÁ

A co mě napadlo – naprostý deficit, alespoň za brněnské pracoviště, vidím v práci s absolventy. Na zahraničních univerzitách je jednoznačné, že škola ví, kde jsou absolventi, a intenzivně spolupracují. Myslím, že tady ztrácíme hodně bodů.

JIŘÍ CEJPEK

Jedno z mých velkých překvapení z 90. let, které neustále trvá, je to, že zatím naši absolventi mají dostatek možností uplatnit se – my tady mluvíme o knihovnictví, o knihovnách, ale s tímto druhem vzdělání mají velmi rozšířené možnosti. Kdo dnes ovládá toky informací, informační procesy, včetně výpočetní a telekomunikační techniky uživatelsky, kdo je na určité jazykové úrovni, tj. ovládá především angličtinu a jiné jazyky, ale mám na mysli celkovou jazykovou úroveň, kdo je komunikativní a ovládá způsoby komunikace, ten má velice široké uplatnění. Má to i jedno negativum: málo absolventů z důvodů právě platových odchází do knihoven.

MILAN ŠPÁLA

Vrátím se k té exaktnosti a k tomu, jak hodně a jakým způsobem se omezuje předčasnou specializací růst odbornosti knihovníků. Odpadne slovo mám dojem, udělá se rešerše, vypracuje se studie a zjistí se konkrétně, jak to je. To je myslím krok, který vede od humanitního knihovnictví ke knihovnictví 21. století.

RICHARD PAPÍK

Kdybych upřednostňoval komerční sféru, tak nedělám to, co dělám, a kdybych si myslel, že komerční sféra je modlou všeho, tak nepřemlouvám doktorandy, aby si dali pozor na komerční sféru. Jedno je strašně důležité. Pokud naši absolventi zakotví v komerční sféře a nezapomenou na ústav, tak naše strategie výběru doktorandů je následující: potřebujeme, aby doktorand byl najedený, spokojený, měl dobré rodinné zázemí a věděl, co to je život. Myslím, že v Česku to nejde jinak než tak, že doktorand bude produkovat nové věci pro ústav a nějakou dobu se ještě zároveň bude muset živit poměrně tvrdě, aby mohl mít to, co řeší Maslowova pyramida lidských potřeb, a já si myslím, že to není na škodu věci, protože akademické prostředí je často velmi deformované a mnohdy neví, kde je život. Je to jediné obohacení. Budeme-li motivovat studenty pro komerční sféru – a my je motivujeme – dokonce chceme rozvíjet větší spolupráci v oblasti podnikových informačních systémů. Pokud tam naši

absolventi půjdou, vůbec to neznamená, že skončí v podniku, mohou skončit v knihovně, ale budou schopni řídit podnikové informační systémy, být jejich moderátory, být tzv. knowledge workery na pozici třeba CIO (chief information officer) a dělají tu nejlepší reklamu oboru. Myslím, že je na to připravit musíme, a pokud je mi známo, hodně těchto lidí nakonec v knihovně skončí a jsou z nich systémoví knihovníci. Do oblasti HCI má co mluvit náš obor, počítačová záležitost, má do toho co mluvit antropolog, psycholog a pokud se disciplína bude pěstovat, tak to bude jenom obohacení. Myslím, že firemní prostředí bychom měli podporovat – to neznamená upřednostňovat. Obor je třeba ne ponižovat, ale kultivovat. Je hezký pocit, když přijde na systémové integraci člověk, který se zabývá analýzou podnikových informačních systémů, a řekne, že příští rok by někdo z našeho oboru měl být v organizačním výboru. A další důležitá věc: náš absolvent by měl být připravován také pro vytváření tzv. informační nadstavby, tedy být schopen s informací i dále pracovat, nejenom ji zprostředkovat, ale i ji třeba vytvářet.

MARTIN SVOBODA

Já už bych to téma uzavřel, myslím, že se nám to téma pěkně zakulatilo od toho, jak pan profesor Cejpek na začátku řekl, jak informační technologie uvolnily knihovníkům ruce k tomu, aby mohli dělat to, k čemu jsou, protože dřív trávili mnoho času mechanickou prací, kterou lze dnes eliminovat právě pomocí technologií, a dostali jsme se k tomu, že teprve v interakci se světem otevřeným je vidět, jaká je kvalita »produktu« ústavu nebo fakulty, která pěstuje mladé lidi, aby dělali to, co je pokud možno těší.

TÉMA TŘETÍ:

CO MÁ OBOR DĚLAT PRO TO, ABY SE ROZVÍJEL JAKO VĚDA?

ZLATA HOUŠKOVÁ

Nevím, co by měl obor činit více pro to, aby byl vědou. Buď obor vědou je, nebo jí není. Myslím, že zde bylo sneseno dost argumentů k tomu, že informační věda vědou je, a to vědou poměrně důležitou. Za sebe bych možná řekla, že bych byla ráda, kdyby určité teorie skutečně předcházely praxi. Aby praxe informační vědu a některé teorie nepředbíhala. Říkám to jako knihovník, protože někdy mám pocit, že my v praxi musíme vymýšlet věci, které bychom už rádi jenom aplikovali. Že naše poslání je aplikace.

JAROSLAVA ŠTĚRBOVÁ

Doufám, že se nám jednou podaří pro rozvoj knihovnictví jako vědy oddělit zrna od plev a udělat si jasno v terminologii, o což se pokoušíme, ale dlouho a marně, protože prorůstání teoretických nástrojů a praxe je velmi nepřehledné, takže bych skutečně ráda oddělila tyto dvě roviny problémů.

JIŘÍ CEJPEK

Jestli dovolíte, začnu trochu zeširoka. Myslím, že od dob, kdy tady vzniklo písmo, kdy člověk nabyt schopnost znakově zaznamenat své myšlenky, názory, pocity, tady vznikla společenská funkce shromažďovat znakově zaznamenané znalosti, zkušenosti, příběhy, prožitky, a to z organizovaných sbírek dokumentů. Jenže co se stalo: v dnešní době už je dokument něco jiného, než byl tradiční dokument; digitalizovaný dokument jako by dostal křídla; my ho dneska často vyhledáváme v tzv. globálním prostoru. Další změnou je, že tato zprostředkovatelská funkce se decentralizovala na pracoviště

i do domácnosti, domácnosti jsou vybaveny počítači, které jsou napojeny na internet, na různé databáze – s tím musíme počítat. Proto si myslím, že tím teoretickým základem je to, čemu se říká informační věda, nám se podařilo až v r. 1996 akreditovat tento obor jako studijní obor doktorandského studia a to je obor, který by se dal nazvat obecná teorie informace, obecná věda o informacích; četl jsem nedávno stručnou definici, že je to obor o reprezentaci, prezentaci a recepci informace. My si z tohoto širokého oboru ukrajujeme určitý krajíc. U nás jde o zprostředkování znakově zaznamenaných informací, ať už prostřednictvím knihoven nebo jiných institucí, které tuto společenskou úlohu, která je ve společnosti stabilní, plní.

PAVLA KÁNSKÁ

Budoucnost oboru vidím v průsečíku humanitních věd, které ale vycházejí z informatiky, computer science je základ, ve vztahu computer science k informační vědě vidím mnoho oblastí od počítačové lingvistiky až po vědy o komunikaci. Náš obor by mohl ukotven v humanitních vědách spolupracovat s informatikou, to vidím jako budoucnost.

ANDREW LASS

Myslím si, že je podstatné rozlišení mezi tím, co jako pedagog vychovávám, což jsou z 75% lidé, kteří jdou do aplikace, a tím, k čemu je ten student, ať už zůstane ve vědě, nebo ne, veden v období studia – je na té škole proto, že tam studuje s lidmi, kteří jsou vědci. Oni nejen učí, ale vytvářejí nové ve svém oboru. A tam je široká škála od výzkumu v XML po filozofické diskuse o dějinách knihovnictví. Ta věda má široký záběr a myslím, že dneska má možnost ten záběr nejen rozšířit o jiné obory a tím se stát interdisciplinární, ale také prohloubit – právě proto, že jsou tady teoretické a metodické postupy, které lze přejmout z jiných oborů, jako je literární věda, od kulturologie, kulturní antropologie až po obory, jako je teorie informací, počítače, fyzika, matematika.

RICHARD PAPÍK

Myslím, že je to především ve výchově a vzdělávání k vědeckému uvažování, které nemusí být jenom teoretické, informační věda je aplikační obor, tzn. měl by tu být aplikační výzkum, a pokud bychom našli prostor, kde by mohl být i základní výzkum, tak i tam. A myslím si, že cesta vede přes účast na výzkumných projektech, psaní vlastních grantů, které by směřovaly do základního výzkumu, který pro nás je trochu vzdálenější, i do toho aplikačního; myslím, že bychom měli pěstovat mezioborovost, protože náš obor je typicky mezioborovou záležitostí.

MARTIN SVOBODA

Jestliže je knihovna organizovaný sklad, ze kterého se dá něco vytahovat, a pokud možno dokumenty, které odpovídají informační potřebě, tak dneska to ještě moc nefunguje. I když u řady studentů ano: Google najde všechno. Za chvíli možná matematická nebo počítačová lingvistika dojde dál v porozumění přirozenému jazyku, bude snazší najít shodu mezi tím, co potřebuju, a mezi tím, co tam někde všude je, bez toho, že by se tam vkládala přidaná hodnota, kterou dělají knihovníci tím, že indexují dokumenty, popisují je v nějakých systémech. Bude to konec knihovnictví, nebo bude ještě něco, co stojí za to, aby se tato věda rozvíjela?

ANDREW LASS

Dva příklady, začnu tím druhým: 90% studentů, kteří jdou na medicínu, jdou tam s tím, že z nich budou lékaři, že budou pracovat s pacienty, ale během svého studia studují u profesorů, kteří jsou vědci v té specializaci. Takže jejich obor se vědecky rozvíjí dost esotericky do míry, kde otázka aplikovanosti může i být pofiderní, ale nikdo se tím nezabývá, co je aplikované, co je teorie, je úplně vedlejší; podstatné je, že tam je specialista, který vědecky zkoumá tuto oblast a zároveň vyučuje řekněme pediatrickou neurochirurgii. V období studia a vlastní specializace se student dostává do kontaktu s aspekty toho oboru, které on sám možná nakonec nepoužije, ale je docela možné, že se nakonec

rozhodne, že také chce být tím vědcem a zabývat se nějakou speciální oblastí, byť také aplikuje. Příklad v medicíně: v posledních deseti letech z kulturní antropologie, kde je podobor lékařská antropologie, což je kulturní antropologie, která se zabývá kulturním relativismem pojmů zdraví a nemoci, jak se pojímá zdraví a nemoc v různých kulturách, tito odborníci, kteří mají Ph.D. v medical anthropology a často si pak dělají medicínu a nebo obráceně, se stávají profesory na Harvardské univerzitě v oddělení medical anthropology a studenti lékařství jsou tím pádem orientováni i v této oblasti. Většina z nich nebude lékaři medical anthropology, ale jejich vzdělání má v sobě tento element a pro mnohé se to přeloží do něčeho velmi aplikovaného, třeba když aplikují medicínu a setkávají se s lidmi z jiných kultur, což je čím dál větší fenomén, tak jsou již připraveni na to, že západní lékařský model není nutně ten jediný. Popisují to proto, abyste viděli tu smyčku mezi profesností, výzkumem, šířkou záběru a zpětnými vazbami. Já jsem kulturní antropolog, který se původně zabýval vaším národním obrozením jako kulturním fenoménem a od 90. roku jsem se zamotal, mohu-li to tak říci, do vašeho knihovnictví, a dneska si s prominutím říkám, co z toho mám. Mám z toho něco úplně úžasného – dvanáct, třináct let jakéhosi výzkumu, a mně se teď začíná dařit propojení oblasti, ve které se vyznám já, což je kulturní antropologie, a problematiky knihovnictví jako kulturního fenoménu, speciálně tedy knihtisku a jeho role ve společnosti, protože jsem se na to dřív díval z čistě antropologického hlediska, začínám na tom pracovat, o počátcích tohoto výsledku by vám mohla říct řada studentů, kteří absolvovali aspoň čtrnáct dní mých přednášek na Masarykově univerzitě v březnu. Je to několik let, co začíná nový obor, kterému se říká print culture studies, je to interdisciplinární obor, kde jsou literární vědci, antropologové a knihovníci nebo historici knihy, kteří se na celý ten fenomén, co je kniha, co je čtení, jaký vliv má kupř. knihtisk na dějiny přírodních věd, celkem esoterické věci, o jejichž aplikovatelnosti se dá ztěžka hovořit, ale to by mělo být vedlejší, se začínají vyvíjet jako obor, který by měl mít místo na katedře knihovnictví a informační vědy vedle jiných odborníků, kteří jsou přes vývoj programování a IT; na katedře má být široký záběr vědců, ať už se pak studenti dostávají kamkoli a sami třeba ani vědci nebudou. Pro mě je to tedy print culture studies.

JIŘÍ CEJPEK

Pokusím se nepřímo odpovědět na tu provokativní otázku, jak ji sám označil pan ředitel Svoboda, dvěma příklady z jiných oborů. Lékaři si ve svých odborných časopisech často stěžují na to, že ztrácejí určitou schopnost, kterou měl běžný dobrý venkovský nebo rodinný lékař – že jim dnes chybí schopnost diagnostikovat, protože to všechno se dnes zjistí přístrojovou technikou. Jiný příklad: informační technologie v oblasti práva. Do této oblasti výpočetní technika pronikla, víme, že právníci dnes běžně pracují s automatizovanými systémy právních informací, ale velmi se brání tomu, aby vznikl nějaký automatický soudce, podle nich to je doména lidského rozumu a citu. Domnívám se, že knihovny nejsou jenom zprostředkovateli informace, nejsou jenom zprostředkovateli dokumentů, že tam je ještě něco navíc, že to jsou kulturně výchovné, kulturně vzdělávací instituce a že tam ten lidský činitel bude nutný – pevně tedy věřím, že knihovny, byť třeba se nebudou nazývat knihovny, ale třeba mediatéky, jako jsou ve Francii, že tyto instituce tady zůstanou přes ten proces, který mi je jasný – společenská funkce se decentralizuje a privatizuje, přesto si myslím, že knihovny tu nejbližší budoucnost mají.

MARTIN SVOBODA

Já jsem rád.

JAROSLAVA ŠTĚRBOVÁ

Jen bych dodala, že tam směřovala i moje odpověď na to, kudy by se měl ubírat rozvoj oboru jako vědy. Protože tohle je oblast, která se velmi těžko uchápí, kličkuje, nicméně nějak se s ní vypořádat musíme, pokud nechceme, jak tady správně pejorativně naznačoval pan kolega Špála, nechceme žít jenom z dojmů a z pocitů. Hodně knihoven žije v přesvědčení, že za své čtenáře a za svou veřejnost vědí všechno sami. Využijme tedy tu naši vědu k tomu, abychom to věděli přesněji.

ZLATA HOUŠKOVÁ

Budoucnost knihovny je v tom, že jsou mnohem víc než organizovaným skladem. Knihovny, které si toto uvědomily, znovu odkazují k těm čtyřem funkcím, si tuto otázku už přestaly klást, protože si svou budoucnost v nějaké lokalitě, v nějakém svém prostředí vybudovaly a mají dokonce prestiž... A doufám, že budoucnost informační vědy je tady v osmé řadě, jak nám ji pan docent Papík představil, protože věřím, že všichni další studenti se budou na katedře potkávat s vědci, budou vědět, jak se má věda dělat, a že se tam budou potkávat s lidmi, které my už známe z praxe, ale budou vědět, že věda se nedělá pro vědu, ale věda se dělá pro lidi, pro život, pro trvale udržitelný život na této planetě a že tudíž budou pěstovat i tu vědu.

ANDREW LASS

Mnoho z nás dělá vědu pro vědu. S tím se setkávám u studentů: to je zajímavé – a k čemu je to dobré? A odpověď na to je: k ničemu. Díkybohu k ničemu. Kdyby to bylo k něčemu dobré, tak si to koupíte v samoobsluze. Knihovníci by k tomuhle měli mít co nejlíže. Protože půjčujete knížky, informace, to je samo o sobě dobré. Je dobré být vzdělaný, je dobré dělat vědu, to samo o sobě je dobré. Ne všechno je o tržních mechanismech, o penězích.

RICHARD PAPÍK

O těch lékařích, to je hezký příměr. Existuje medicína klinická a medicína experimentální, ale toto dělení nemůže být vždycky striktní, ale přesto tam musí být – a ta druhá věc je, že věda se občas musí dělat pro vědu, aby si člověk hrál – když nebudeme občas nějakým teoretikům rozumět, tak myslím, že to je dobře, protože nikdo neví, jestli ta myšlenka zrovna za pět let nebude aktuální. Ještě bych doplnil Zlatu Houškovou a vzal bych si na pomoc oblíbeného Jeana-Paul Sartra, který říká, že veškeré myšlenky vyplývají z praxe. A když se staví teorie na praxi, má to svoje kouzlo a praxe může iniciovat nové výzkumy. Vidím jich tu celou řadu – výzkum médií, výzkum čtenářství, překladatelství mezi uživatelem, programátorem, tj. třeba oblast zkoumání uživatelských rozhraní, information retrieval, různé obory sociálněvědní, vztah psychologie a informační vědy, sociologie, antropologie; zkoumání těchto rozhraní. Kdysi jsem si v životopise profesora Wichterleho přečetl, že největší dobrodružství není v samotných disciplínách, ale na jejich rozhraní. Ten náš obor tím, že je multidisciplinární, tak má hodně rozhraní a tam může být celá řada zajímavých věcí, které potom budou uznávány. Knihovnictví je spíš aplikace, aplikace znalostí o informačních procesech, které se dějí v institucích, ve společnosti; knihovnictví si představuji tak, že informační pracovník používá tu knihovnu, aby obsluhoval svého uživatele, jako lékař nemocnici, aby léčil pacienty. Slovo knihovnictví, knihovny nemusí mít samo o sobě punc vědy, ale myslím si, že knihovnictví se o vědu opírat musí a má k tomu dobré předpoklady. Má historii, pan profesor Cejpek naznačil, historie knihy, historie prvních tisků, rukopisů atd. A také věda potřebuje pěstovat metody, takže studenti se musí naučit pracovat vědeckými metodami a je úplně jedno, jestli je pak použije v praxi.

MARTIN SVOBODA

Myslím, že tady zaznělo všechno podstatné, co je potřeba činit pro obor jako vědu. Já jsem samozřejmě provokoval, nemyslím si, že tím, že se zase jedna fáze procesu zautomatizuje, že to tím skončí. Na druhé straně je třeba výzkum stále strkat někam dopředu, pouštět se do projektů, pouštět se do výzkumů, které vypadají naprosto nesmyslně, když si vezmeme tak praktickou věc, jako je dnešní XML, tak to začalo už někdy před 40 lety, a najednou se z toho stala hybná síla dalšího rozvoje webu. Asi ve zkoumání toho nepraktického je ta záloha, která umožní být připraven na budoucnost. Věda jenom pro sebe musí mít své místo a je to obtížné vysvětlovat naší vládě, která se teď zrovna snaží škrtat – ale třeba tolik škrtat nebude.

ANDREW LASS

Ještě mě k tomu napadla jedna maličkost k té prestiži knihovny, oboru. Prestiž oboru je právě také

v prestiži té vědy. Rozdíl mezi 50. a 60., 70. lety, resp. rokem 90, kdy se tady ledy prolomily a většina všeho, co se sem »přivezlo« v tom IT, bylo vyvinuto někde jinde, dnes to není nutné. Dnes je možné, aby ta vědecká komunita, ti lidé, kteří vymýšlejí třeba XML, bydleli třeba v Praze. Ale k tomu musejí vycházet z kateder, kde získali to profesní vzdělání včetně jazyků, schopnosti číst, psát, fungovat ve vědě odborně, účastnit se mezinárodní komunity, jezdit na stáže a stávat se součástí kolektivního výzkumu někde jinde nebo virtuálně, a z toho je velmi důležitý pramen pocitu vědy. Když nějaký profesor na místní univerzitě je zároveň součástí výzkumu na nějakém novém programu, jeho/její studenti vnímají status toho oboru a už se učí v relacích, tím se nejlépe začne nabourávat ten problém, o kterém jste hovořili. Status té vědy je nesmírně důležitý a nic vám v tom nebrání, žádná legislativa vám to neznemožňuje, vy jste jediní, kteří si to můžete umožnit nebo znemožnit. Všechno ostatní jsou podle mého názoru výmluvy.

HANA LANDOVÁ

Narazili jsme na otázku spojení s komerční sférou – nejsem si jistá, jestli právě spojení s komerční sférou není ve vztahu k rozvoji vědy trochu kontraproduktivní. Víím od svých spolužáků, že minimálně končí v knihovnách a ve chvíli, kdy končí v nějaké firmě nebo v bance, je problematická ta zpětná vazba; je otázka, do jaké míry firmy, které je zaměstnávají, povolí pak svým zaměstnancům přednášet o tom studentům. Firmy mohou absolventy velmi dobře zaplatit jako skvělé odborníky a v tom knihovny jsou ve velké nevýhodě, ale ty studenty potřebují. Jak tohle vyřešit?

ANDREW LASS

Na tohle neznám odpověď, ale je to opravdu ten klíčový moment, kudy se mnohé obory vyvíjejí; třeba genetika, totéž se odehrálo s IT. A myslím si, že tam už u vás asi, u nás rozhodně, začneme mluvit o problému legislativy. Několik příkladů: izraelský Ex libris, produkt Aleph, začal původně na univerzitě, pak došel k nějakému komerčnímu momentu, vzhledem k izraelské legislativě musel odejít z univerzity a inkorporovat se jako samostatná instituce, protože profituje. U nás veškeré genetic modification research, to jsou všechno věci, které začaly na univerzitách a došly k určitému momentu, že musely být vyřazeny z univerzity. Silicon Valey není historicky nic jiného než výpad ze Stanfordu. Důvod, proč jsem za Mellonovu nadaci nemohl podporovat knihovnictví na Karlově univerzitě, byl konflikt zájmů, protože tehdejší Tinlib a ústav výpočetní techniky jsou jeden podnik – to je u nás nelegální, a tím pádem to nemohlo být. Je otázka, jestli firma je ochotná vracet zaměstnance na výuku a zpětně, ale myslím si, že je to především otázka legislativní, v mnoha těchto oblastech, včetně knihovnictví, je rapidně se vyvíjející globální technologie opravdu na rozhraní čistého výzkumu, aplikace a komerční oblasti a je třeba tam vymyslet to přemostění. Tohle už děláme 20 let, je to komplikovaná legislativa, ale musí existovat.

RICHARD PAPÍK

K tomu, co říkala Hanka, tři body. Za prvé si myslím, že si to najde vlastní cestu, že se tomu zabránit nedá. Pak vidím jednu cestu – jak by se dala dělat zajímavá personální politika a pěstování doktorandů a intelektuální zálohy oboru: doktorandi půjdou do praxe, ústav je bude sledovat, bude s nimi na dálku pracovat a potom přijde a řekne, toto bychom chtěli, aby se vyučovalo a dělal se výzkum – a potom záleží na tom, jestli ten člověk, který je v praxi, se dokáže oddělit od komerčního zázemí, jestli už je natolik na vlastních nohou, že místo 40 – 50 tisíc se spokojí třeba s 18 tisíci, a zároveň tam je třeba vytvořit nějaké zázemí v podobě grantů, projektů, participace s firmami, výzkumnými centry, vytvořit zálohu, a to, pokud se to bude dělat řízeně – to je cesta, jak neustále mít zásobárnu chytrých, vzdělaných lidí, kteří budou ten obor rozvíjet. A pak tu vidím jednu věc, která tady sice zazněla, ale ne explicitně, a to je komunikace s praxí. Vytvořit co nejužší kontakty participace na výzkumných projektech, nabízet naše studenty knihovnám, vytvářet motivační faktory, proč jít do společných projektů, a ne čekat, jestli se student na konci studia rozhodne, že půjde do knihovny.

DANA LOŠŤÁKOVÁ

Ještě k té praxi. Nám se podařilo minulý týden, že se dostali dva kolegové do Říma na konferenci Liber, jsou to lidé, které knihovnictví baví, a vrátili se strašně nadšeni a říkali, že si tam našli několik partnerů a že zkusíme jako knihovna spolupracovat s jinou knihovnou, napíšeme projekt a ukážeme té vysoké škole, že k něčemu jsme jako knihovna a zkusíme to vytáhnout zase zespodu.

FRANTIŠKA VRBENSKÁ

Viděla bych ještě jednu oblast, které by se třeba knihovnictví a vědecké informace mohly dotknout. Možná můj pohled není nejpřesnější, nejsprávnější, ale tady je to všechno hodně o formálních záležitostech. Když jsem studovala, byla hitem exploze informací. Zapomnělo se na ni, ačkoli těch informací neustále přibývá. Zdá se mi, že v současné době není dost nástrojů, jak vědecky zkoumat, neřkuli do toho zasahovat, verifikaci informací, které obíhají na netu a které jsou uloženy v knihovnách, že by stálo za to jejich oběh a jejich kvalitu regulovat. Já bych viděla, že tohle je oblast, kde by mohly společně působit knihovnictví, kulturní antropologie, sociologie, etnologie, jsou tady záležitosti mimetiky, společenských informací, celého toho balíku, kterému se říkalo informace všedního dne, nebo informace, které obíhají ve společnosti, to je poměrně zajímavé téma, protože je soubor informací, které patří k základnímu manuálu každé komunity. Ty informace nějakým způsobem vznikají, morfují, jsou využívány. Na tohle vůbec nehledíme a informace, které jsou pokládány za seriózní a naplňují web, knihovny a jsou mnohdy mylné, zcela falešné nebo různým způsobem znetvořené.

MARTIN SVOBODA

Jestli něco knihovnictví nemá dělat, tak je to regulace. To knihovníkům nepřísluší, to je věc těch, kdo tam informace pouští, a těch, kteří pak těm informacím věří. K tomu jsou lidé vzděláváni, aby se naučili kriticky číst a kriticky myslet a knihovníkům může patřit to, ano, na našem webu máme jen prověřené informace, ale to neznamená, že všechno ostatní je špatně. Regulace v knihovnictví nemá co dělat.

FRANTIŠKA VRBENSKÁ

Nemíním, aby se regulovalo, ale zajímalo by mě to z vědeckého hlediska jako proces. Vznik, generování mylných informací a způsoby, jakými je veřejnost a odborná veřejnost přijímá.

MARTIN SVOBODA

Myslím, že to jistě jedním z témat výzkumů je.

Závěrem poděkoval Ing. Svoboda všem za pozornost,

jednotlivým panelistům za účast v diskusi

a předeslal možné další setkání

nad tímto tématem.